

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СОЦІОЛОГІЇ

УХВАЛЕНО

Вченою радою Інституту
соціології НАН України
«28» травня 2024 р.
Протокол № 5

РОБОЧА ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
СОЦІОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ КУЛЬТУРНИХ ПРОЦЕСІВ
В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

галузь знань	05 Соціальні та поведінкові науки
спеціальність	054 Соціологія
освітній рівень	третій освітньо-науковий (PhD доктор філософії)
освітньо-наукова програма	Соціологія
вид дисципліни	обов'язкова

Форма навчання	Денна
Навчальний рік	2024/2025
Семестр	2
Кількість кредитів ECTS	3
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська
Форма заключного контролю	залік

Викладачі: д.соц.н., доцент Скокова Л.Г.

КИЇВ – 2024

Розробник:

Скокова Людмила Георгіївна –

доктор соціологічних наук, доцент, провідний науковий співробітник відділу соціології культури та масової комунікації

РЕКОМЕНДОВАНО:

Випусковим відділом

Протокол № 4 від «14» травня 2024 р.

Завідувач відділом (Скокова Л.Г.)

ПОГОДЖЕНО

Гарант освітньо-наукової програми «Соціологія»

Злобіна О.Г.

1. Мета – засвоєння систематизованих знань щодо сутності новітніх теоретико-методологічних і емпіричних напрямів соціологічного аналізу культурних процесів в сучасних суспільствах, формування навичок соціологічної рефлексії актуальних культурних станів, застосування принципів соціокультурного аналізу для розуміння векторів соціальної динаміки в українському суспільстві.

2. Попередні вимоги до опанування або вибору навчальної дисципліни (за наявності):

- знання базових положень соціологічних теорій, які пояснюють культурні процеси;
- знання і навички щодо сутності технологій проведення кількісних і якісних досліджень;
- вміння працювати в групі, готувати презентації і виступи, вести наукову дискусію.

Анотація. Курс спрямований на засвоєння і критичне осмислення теоретико-методологічних і операційних підходів до вивчення культурних процесів в сучасних суспільствах. Оригінальним змістовним матеріалом слугують концептуалізації культурних процесів в українському суспільстві на базі багаторічного моніторингу «Українське суспільство» Інституту соціології НАН України і результатів інших релевантних досліджень. Соціологічні проблеми вивчення культури слухачі курсу розглядають через призму досліджень цінностей і ціннісно-сміслових орієнтацій, культурних ідентичностей, культурних практик в українському суспільстві. Суміщення огляду змістовних пошуків в сучасній соціології культури та рефлексія практичного застосування концептів і методів досліджень для з'ясування динаміки і змісту культурних процесів в українському суспільстві надають змогу набуття фахових знань і компетентностей.

4. Завдання (навчальні цілі):

сформувані професійні компетенції щодо аналізу сучасного стану культури і культурних процесів в українському суспільстві на основі вивчення новітніх концептуалізацій у галузі культуральної соціології / соціології культури;

засвоїти потенціал кількісних і якісних соціологічних технологій у вивченні культурних процесів у сучасних суспільствах;

сформувані навички критичного аналізу дизайну і результатів вітчизняних і зарубіжних дослідницьких проектів з проблематики курсу;

засвоєння навичок підготовки тематичних есе, виступів, презентацій, в тому числі для потенційної студентської і професійної аудиторії;

розвивати навички давати експертні оцінки, рецензії публікаціям з цієї проблематики, виступам і доповідям колег.

5. Результати навчання за дисципліною:

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)		Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			
1	2	3	4	5

ЗК01	Вміти абстрактно мислити, аналізувати та синтезувати теоретичні підходи до аналізу культурних процесів в сучасній соціології	<i>Лекції, семінари, індивідуальні письмові завдання, самостійна робота за темами:</i> Тема 1; Тема 2; Тема 3	Поточний контроль, участь у дискусійній частині лекцій, доповіді на семінарських заняттях, оцінка індивідуального письмового завдання, участь у індивідуально-груповому обговоренні	10%
ЗК02	Вміти знаходити, обробляти та аналізувати інформацію з різних джерел, необхідну для аналізу культурних процесів в сучасних суспільствах	<i>Лекції, семінари, індивідуальні письмові завдання, самостійна робота за темами:</i> Тема 4; Тема 5, Тема 6	Поточний контроль, участь у дискусійній частині лекцій, доповіді на семінарських заняттях, оцінка індивідуального письмового завдання, участь у індивідуально-груповому обговоренні	10%
ЗК03	Вміти використовувати концептуальні та методологічні знання сучасної соціології культури із врахуванням міжнародного контексту	<i>Лекції; семінари, індивідуальні письмові завдання, самостійна робота за темами:</i> Тема 1; Тема 2, Тема 3, Тема 5; Тема 6	Поточний контроль, доповіді на семінарських заняттях, оцінка індивідуального письмового завдання, участь у індивідуально-груповому обговоренні	10%
СК01	Здатність виконувати оригінальні дослідження у передових контекстах наукової діяльності, виявляти самостійність, академічну та професійну доброчесність	<i>Підсумкове есе за проблематикою курсу, самостійна робота за темами:</i> Тема 5; Тема 6	Підсумковий контроль, оцінка підсумкового есе	20%
СК03	Здатність застосовувати сучасну методологію, новітні методи та інструменти емпіричних досліджень культурних процесів в сучасних суспільствах	<i>Семінари, індивідуальне письмові завдання самостійна робота за темами:</i>	Поточний контроль, доповіді на семінарських заняттях, оцінка індивідуального	10%

також дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні останніх світових досягнень з відповідного напрямку, та отримання нових знань у сфері соціології культури							
РН04 Формулювати і перевіряти гіпотези; використовувати для обґрунтування висновків належні докази, зокрема результати емпіричних досліджень та теоретичного аналізу соціальних систем і процесів, наявні соціологічні дані.	ЗК01	ЗК02	ЗК03	СК01	СК05		
РН06 Критично аналізувати та узагальнювати результати власних досліджень і доробок інших дослідників у контексті всього комплексу сучасних знань щодо досліджуваної наукової проблеми.	ЗК01			СК01	СК04	СК06	СК07

7. Схема формування оцінки.

ВИМОГИ І КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Види робіт	Кількість балів за один вид робіт	Критерії оцінювання
Участь у дискусійній частині лекції	2	Активна участь, аргументовані, змістовні судження і зауваження
	1	Фрагментарна участь у дискусії
	0	Відсутність на лекції
Участь у дискусії, в обговоренні виступів колег на семінарському занятті	2-3	Активна участь у дискусіях; фахова постановка питань, аргументовані і логічні зауваження
	1	Фрагментарна участь, окремі репліки, запитання
	0	Відсутність на семінарському занятті
Доповіді за темою семінарського заняття	7-10	Доповідь підготовлена і презентовано вчасно. Високий рівень фахових компетентностей.
	4-6	Доповідь підготовлена і презентовано вчасно. Високий рівень опанування матеріалу, повністю досягнуті поставлені завдання
	1-3	Доповідь підготовлена, проте наявні неточності і пробіли знань.
	0	Доповідь не підготовлена.
Індивідуальне письмове завдання за темою семінарського заняття	7-10	Письмове завдання представлено вчасно. Високий рівень опанування матеріалу, повністю досягнуті поставлені завдання
	4-6	Письмове завдання підготовлено вчасно, проте наявні неточності і пробіли знань.
	1-3	Письмове завдання підготовлено проте тема розкрита поверхово і з помилками
	0	Письмове завдання не підготовлено
Презентація тексту підсумкового есе за проблематикою курсу	14-18	Роботу представлено вчасно. Високий рівень оволодіння теоретико-методологічними засадами виконання завдання, поставлені мета і завдання вирішуються чітко та послідовно
	10-13	Роботу представлено вчасно. Продемонстровано певний рівень оволодіння теоретико-методологічними засадами виконання завдання, але викладу і презентації не вистачає чіткості та послідовності
	1-9	Робота має суттєві недоліки - поставлені завдання не вирішені, автор припускається неточностей і помилок.

		Переважають загальні фрази замість змістовного викладу
	0	Завдання не виконано у визначений викладачем термін без поважних причин або виконане з порушенням норм академічної доброчесності.

При викладанні дисципліни використовуються наступні методи контролю знань студентів:

- усний контроль (опитування дискусії, захист виконаних робіт);
- письмовий контроль (виконання індивідуальних завдань, підготовка рефератів, тез, написання есе та ін.);
- самоконтроль знань студентів і взаємоконтроль.

Об'єктом оцінювання знань студентів є програмний матеріал навчальної дисципліни, який перевіряється під час поточного і підсумкового контролю з метою встановлення рівня і якості засвоєння знань, формування необхідних для майбутньої професійної діяльності навичок і вмінь.

Поточний контроль передбачає оцінювання успішності студентів під час аудиторних (семінарських, практичних, індивідуальних) занять та виконання ними окремих індивідуальних завдань.

При поточному контролі оцінюється: активність роботи студентів на семінарських або практичних заняттях, результати виконання ними індивідуальних завдань, якість підготовлених студентами рефератів або тематичних повідомлень;

Контроль на семінарських заняттях – оцінювання виступів студентів, відповідей на питання поставлені викладачем, оцінки під час самостійних робіт, оцінювання внеску окремих студентів у групову роботу.

7.1 Форми оцінювання студентів:

- семестрове оцінювання у формі ЗАЛКУ:

Залік – виставляється за результатами роботи аспіранта впродовж усього семестру і не передбачає додаткових заходів оцінювання для успішних студентів.

- умови допуску до підсумкового оцінювання:

У разі отримання оцінки «неприйнятно» (нижче 35 балів) або «незадовільно» (35-59 балів) аспірант повинен додатково виконати індивідуальні завдання для підвищення рівня своїх знань і повторно перескласти підсумковий контроль. Слухач має право на два перескладання: викладачеві та комісії. При цьому максимальна підсумкова оцінка після перескладання може бути лише «достатньо».

7.2 Організація оцінювання: (обов'язково зазначається порядок організації передбачених робочою навчальною програмою форм оцінювання із зазначенням орієнтовного графіку оцінювання).

Викладач оцінює роботу аспіранта на кожному занятті, бали нараховуються за всі форми робіт, яка передбачені для опрацювання конкретних тем, відповідно до вимог і критеріїв оцінювання. Загальні умови визначення навчального рейтингу аспіранта наведені в таблиці:

УМОВИ ВИЗНАЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО РЕЙТИНГУ

Форми оцінювання	Кількість	Максимум балів	Разом
Участь у дискусійній частині лекції	5	2	10
Доповіді за темою семінарського заняття	4	10	40

Індивідуальне письмове завдання за темою семінарського заняття	2	10	20
Участь у дискусії, в обговоренні виступів колег на семінарському занятті	4	3	12
Презентація тексту підсумкового есе за проблематикою курсу	1	18	18
ВСЬОГО			100

7.3 Шкала відповідності оцінок

A (відмінно)	90-100
B (дуже добре)	82-89
C (добре)	75-81
D (задовільно)	65-74
E (достатньо)	60-64
FX (незадовільно)	35-59
F(неприйнятно)	0-34
Зараховано	60-100
Не зараховано	0-59

8. Структура навчальної дисципліни «Соціологічні дослідження культурних процесів в українському суспільстві»

Тематичний план занять з дисципліни «Соціологічні дослідження культурних процесів в українському суспільстві»

№ з/п	Номер і назва теми	Кількість годин		
		лекції	семінари	Сам. робота
<i>Змістовий модуль 1. Теоретичні основи досліджень культурних процесів в сучасних суспільствах</i>				
1	Тема 1. Соціологія культури чи культуральна соціологія: спільне і відмінне	2	2	8
2	Тема 2. Ціннісно-сміслові виміри сучасного суспільства	2	2	10
3	Тема 3. Актуальність дослідження культурних практик в сучасному суспільстві	2	2	8
<i>Змістовий модуль 2. Моніторинг культурних процесів в українському суспільстві</i>				
4	Тема 4. Операціональні виміри культурних процесів	2	-	10
5	Тема 5. Кількісна традиція аналізу культурних процесів		4	8
6	Тема 6. Якісні підходи у дослідженнях культурних процесів	2	4	10
Разом		10	14	66

Загальний обсяг **90 год**, в тому числі (вибрати необхідне):

Лекцій – **10 год**.

Семінари – 14 год.

Самостійна робота – 66 год.

Зміст навчальної дисципліни «Соціологічні дослідження культурних процесів

в українському суспільстві»

№ з/п	Номер і назва теми	Структура	Література
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи досліджень культурних процесів в сучасних суспільствах			
1	Тема 1. Соціологія культури чи культуральна соціологія: спільне і відмінне	Концепт “культура” і варіативність його трактувань. Становлення соціології культури як соціологічної дисципліни. Особливості соціології культури П.Бурдьє. Британські “cultural studies” та їх міжнародне поширення. Проект культуральної соціології Дж.Александера та його визнання у світі. Протиставлення чи взаємодоповнення соціології культури і культуральної соціології?	3; 4; 9; 10; 12; 13; 14; 15; 16; 18; 19; 21; 22; 23; 29; 36;
2	Тема 2. Ціннісно-сміслові виміри сучасного суспільства	Ціннісні підходи у соціології культури. Культура як конфігурація смислових структур (К.Гірц, Дж.Александр). Ціннісно-сміслові режими (Л.Тевено, Л.Болтанські). Міжнародні проекти дослідження цінностей та особливості їх дизайну (Р.Інглхардт, Ш.Шварц). Переваги крос-культурних досліджень цінностей. Операціоналізація ідей «соціології градусів» (Л.Болтанські, Л.Тевено) в українській соціології культури.	1; 2; 4; 8; 11; 12; 13; 14; 15; 16
3	Тема 3. Актуальність дослідження культурних практик в сучасному суспільстві	Практико-теоретичні підходи як основа розуміння культурних практик та їх основні етапи розвитку. Дослідження гомології і гетерології культурної і соціальної стратифікації. Бурдьєзівські і постбурдьєзівські підходи в соціології культури і мистецтва. Реляційна і естетична соціологія мистецтва (А.Еньон, Н.Енік, Дж.Борн).	4; 9; 14; 15; 16; 20; 21; 24; 35; 37; 38; 39
Змістовий модуль 2. Моніторинг культурних процесів в українському суспільстві			
4	Тема 4. Операціональні виміри культурних процесів	Методологічні альтернативи у вивченні культури: об'єктивізм, інтерпретативна соціологія, критичні студії. Об'єктивістські підходи у вивченні сфер культури. Соціологія повсякдення / інтерпретативна соціологія культурних процесів і практик. Культура і медіа у ракурсі критичних підходів.	3; 4; 9; 15; 16; 28
5	Тема 5. Кількісна традиція аналізу культурних процесів	Досвід національних і міжнародних моніторингових культурних процесів і практик. Досвід аналізу динаміки культурно-дозвіллевих практик в Україні. Роль соціологічного моніторингу культурних процесів для розробки культурних політик в Україні і світі. Особливості культурної партиципації в Україні воєнного часу.	1; 2; 5; 7; 9; 11; 15; 16; 25; 26; 27; 34; 40; 41
6	Тема 6. Якісні підходи у дослідженнях культурних процесів	Технології розуміння в інтерпретативній парадигмі. Можливості візуального аналізу, біографічного аналізу, дискурс-аналізу в інтерпретаціях культурних процесів. Цифрова етнографія. Застосування якісницької методології у вивченні надзвичайних станів в соціумах (зокрема, епідемії, події і досвід війни).	7; 9; 14; 17; 30; 31; 32; 33; 41
Підсумковий контроль			Залік

9. Рекомендовані джерела:

Основні:

1. Ворона, В., & Шульга, М. (Ред.). (2020). *Українське суспільство: моніторинг соціальних змін*. Київ: Інститут соціології НАН України.
2. Головаха Є., Горбачик А. (2012). Тенденції соціальних змін в Україні та Європі: за результатами «Європейського соціального дослідження» 2005–2007–2009–2011. К.: Ін-т соціології НАН України.
3. Костенко Н. (2010). Вхопити реальне, коли медіа повсюду: онтологічний інтерес у культурних дослідженнях і теорії медіа. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 1. 3–15.
4. *Культура – суспільство – особистість*. (2006). Курс лекцій. К.: Ін-т соціології НАН України.
5. *Медіа. Демократія. Культура* (2008). / за ред. Н. Костенко, А. Ручки. К.: Ін-т соціології НАН України.
6. *Мінливості культури: соціологічні проєкції* (2015). За ред. Н. Костенко. К.: Ін-т соціології НАН України.
7. *Ризики в сучасному нестабільному суспільстві: соціальні і культурні виміри* (2021). За ред. Л.Скокової. Київ: Інститут соціології НАН України.
8. Ручка А. (2015). Цінності та ціннісна зміна в соціологічній перспективі // *Мінливості культури: соціологічні проєкції* / за ред. Н. Костенко. К. : Ін-т соціології НАН України. 41–75.
9. Скокова Л. (2018). *Культурні практики в сучасному суспільстві: теоретичні підходи та емпіричні виміри*. К.: Ін-т соціології НАН України.
10. Скокова Л.Г. (2019). *Соціологія культури та масової комунікації // Академічна соціологія в Україні (1918-2018)*. У 2-х томах. Т.1. Історія становлення та розвитку / за заг. ред. академіка НАН України, д.ек.н. В. Ворони. Київ: Ін-т соціології НАН України. С. 346–366.
11. *Соціокультурні ідентичності та практики* (2002) / за ред. А. Ручки. К.: Ін-т соціології НАН України.
12. *Соціологічна теорія: традиції та сучасність* (2007). Навч. посібник / за ред. А. Ручки. К.: Ін-т соціології НАН України.
13. *Соціологія: навч. посібник* / за ред. С. О. Макеєва. К. : Т-во «Знання», КОО, 2008. 566 с.
14. *Смислова морфологія соціуму* (2012) / за ред. Н. Костенко. К.: Ін-т соціології НАН України.
15. *Участь у культурі: люди, спільноти, стани* (2018) / за ред. Н. Костенко. К.: Ін-т соціології НАН України.
16. *Цінності та ціннісні зміни в сучасному суспільстві: тренди і перспективи* (2020). [Н.Костенко, А.Ручка, Л.Скокова та ін.]; за ред.Н.Костенко. Київ: Інститут соціології НАН України.
17. *Якісні дослідження в соціологічних практиках* (2009). Навч. посіб. К.: Ін-т соціології НАН України.

Додаткові:

18. Alexander J. C. (2003). *The Meaning of Social Life: A Cultural Sociology*. N. Y.: Oxford University Press.
19. Back L. et al. (2012). *Cultural Sociology: An Introduction*. Chichester: Blackwell Publishing Ltd.

20. Bennett T. et al. (2009). *Culture, Class, Distinction* [T. Bennett, M. Savage, E. Silva, A. Warde, M. Gayo-Cal, D. Wright]. N. Y.: Routledge, 2009.
21. Bourdieu P. (1984). *Distinction: A social critique of the judgment of taste*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
22. Bourdieu P. (1991). *Language and Symbolic Power*. Oxford: Polity Press.
23. Bourdieu P. (1993). *The Field of Cultural Production: Essays on Art and Literature*. N.Y.: Columbia University Press.
24. Bourdieu P. (1996). *The Rules of Art: Genesis and Structure of the Literary Field*. Stanford CT: Stanford University Press.
25. Cultural Statistics (2016). Eurostat books. European Commission. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
26. ESSnet-Culture Final Report. (2012). European Statistical System Network on Culture. Luxembourg: Eurostat.
27. Framework 2009 For Cultural Statistics (2012). Handbook No 2. Measuring cultural participation. Montreal: UNESCO Institute for Statistics.
28. Guba E. G., Lincoln Y. S. (2005). *Competing Paradigms in Qualitative Research // The Sage Handbook of Qualitative Research / Eds. N. Denzin, Y. S. Lincoln*. Thousand Oaks, CA: Sage, 191–216.
29. *Handbook of cultural sociology* (2010). / Eds. J. R. Hall, L. Grindstaff, Ming-Cheng Lo. Abingdon: Routledge.
30. Jenkins H., Ford S., Green J. (2013). *Spreadable Media: Creating Value and Meaning in a Networked Culture*. N. Y.: New York University Press.
31. Miller D. et al. (2016). *How the World Changed Social Media*. London: UCL Press.
32. *Objects and materials*. (2015). A Routledge Companion / Eds. P. Harvey et al., London: Taylor and Francis.
33. Pink S. et al. (2016). *Digital Ethnography. Principles and Practice*. London: Sage.
34. Special Eurobarometer 399. (2013). *Cultural Access and Participation*. Summary. Wave EB79.2. TNS Opinion & Social. European Commission, 2013.
35. *The Legacy of Pierre Bourdieu*. (2011). *Critical Essays / Eds. S. Susen, B. S. Turner*. London: Anthem Press.
36. *The Oxford Handbook of Cultural Sociology* (2011) / Eds. J. C. Alexander, R. Jacobs, P. Smith. N. Y.: Oxford University Press.
37. *The Practice Turn in Contemporary Theory* (2001) / Eds. T. Schatzki, K. Knorr Cetina, E. von Savigny. London: Routledge.
38. *The Routledge Companion to Bourdieu's «Distinction»* (2015) / Eds. P. Coulangeon, J. Duval. London: Routledge.
39. *The Routledge International Handbook of the Sociology of Arts and Culture* (2016) / Eds. L. Hanquinet, M. Savage. N.Y.: Routledge.
40. *The UNESCO Culture for Development Indicator: Methodology Manual*. (2014). United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
41. *Ідентичність часів війни: трансформації та практики визнання* (2023). К.: Ін-т соціології НАН України.